

04 ספטמבר 2018
כ"ד אלול תשע"ח

סיכום שנת 2017 - ענפי המתכת והמכונות והציוד

תקציר

מסיכום שנת 2017 עולה:

- האצה נרשמה בתוצר ענפי המתכת והמכונות והציוד
- מכירות הענפים הנסקרים נאמדו בכ- 55.6 מיליארד ₪
- יצוא ענפים אלו הסתכם בכ- 6.4 מיליארד דולר, זאת לאחר יצוא בהיקף דומה בשנת 2016.
- מספר המועסקים בענף נאמד בכ- 71.6 אלף איש
- ההשקעות במכונות וציוד מיבוא נסוגו ריאלית בכ- 7% לעומת שנה קודמת.

רקע

לפי סיווג הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ייצור מתכת בסיסית וייצור מוצרי מתכת בהרכבה משתייכים לקבוצת ענפי הטכנולוגיה המעורבת- מסורתית וענף המכונות וציוד משתייך לקבוצת ענפי הטכנולוגיה המעורבת – עילית. ענפים אלה כוללים¹ פעילות ייצור של התכה וזיקוק של מתכות ברזליות ואל-ברזליות מעפרות, מפסולת ומברזל גולמי, תוך שימוש בשיטות מטלורגיה ואלקטרו-מטלורגיה. תוצר ההתכה והזיקוק- מטילי מתכת שמהם מפיקים ירעות, רצועות, מוטות, חוטי תיל, גלילים וצינורות, יציקות ברזל ומוצרי ברזל בסיסיים אחרים. כמו כן, ייצור מוצרים העשויים ברובם או במלואם ממתכת (כגון: חלקים, מכלים ומבנים). מוצרים אלה הם בדרך כלל ניחים וסטטיים. בנוסף ענף ייצור מכונות וציוד כולל ייצור מכונות וציוד המטפלים באופן עצמאי בחומרים בצורה מכנית או תרמית, או מבצעים פעולות על חומרים (כגון טיפול, ריסוס, שקילה או אריזה), בכלל זה החלקים המכניים שלהם שיוצרים ומפעילים לחץ, וחלקים עיקריים מיוחדים אחרים.

תמורות משמעותיות חלו בשנתיים האחרונות בעולם וצפויות להשפיע על תעשיית המתכת בישראל: בסוף שנת 2017 חתם הממשל האמריקני על הסכם מטי"ח סיוע לשנים 2019-2029, במסגרתו הוחלט להסיט כ- 4 מיליארד ₪ מכספי הסיוע האמריקני שיועדו לרכש כחול - לבן מהתעשייה הביטחונית, לרכש אמריקאי בלבד. הסכם זה, צפוי להשפיע בצורה משמעותית על הייצור והמכירות הישראליות בענפי התעשייה הביטחונית בכלל ובענפי המתכת בפרט. כמו כן, ההסכם עלול לעודד סגירת קווי ייצור בארץ והעתקתם לחו"ל וצפוי לגרום לפיטורים נרחבים בענפי התעשייה הביטחונית.

בנוסף, לאחרונה התקבלה החלטה נוספת על ידי הממשל האמריקאי בנושא של הטלת מכסים על יבוא מתכות בשיעור של כ- 25% על יבוא פלדה ושל כ- 10% על יבוא אלומיניום. מכסים אלו עלולים להשפיע על מחירי חומרי הגלם העולמיים ולגרום להעלאת מחירים בסקטורים נרחבים במשק כמו ענפי הנדל"ן והתשתיות.

¹ לפי הסיווג האחד של ענפי הכלכלה 2011 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

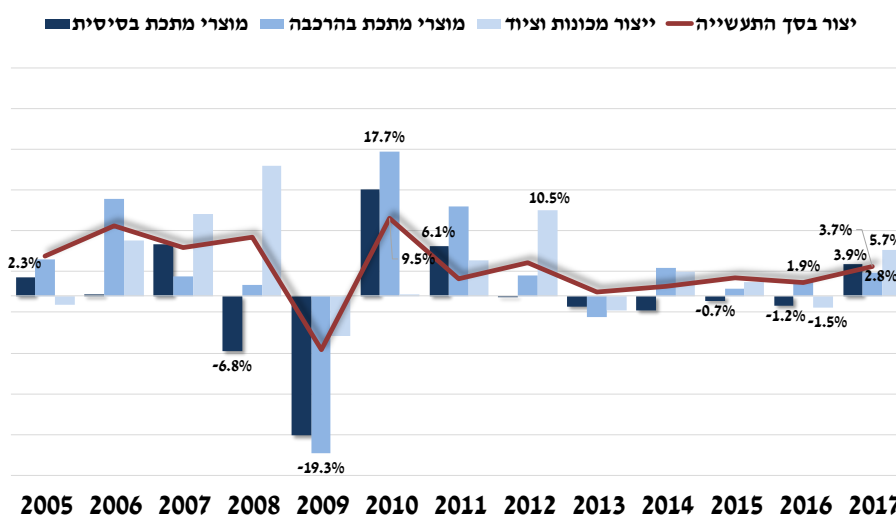
ייצור

תעשיית ענפי המתכת והמכונות והציוד המקומית פועלת באמצעות כ- 3,068 מפעלים², כאשר רובם המוחלט (כ- 79%) משתייכים לענף מוצרי המתכת בהרכבה, כ- 13% לענף ייצור מכונות וציוד וכ- 8% נוספים לענף המתכת הבסיסית. כמו כן, הייצור מתבצע ברובו (כ- 97%) על ידי מפעלים קטנים ובינוניים³ המעסיקים עד 100 עובדים.

תוצר מפעלים אלו נאמד בשנת 2017 בכ- 18 מיליארד ₪, במונחי ערך מוסף המהווה כ- 14% מתוצר ענפי התעשייה⁴. בשנת 2017 נרשמה התאוששות בפעילות ענפי המתכת והמכונות והציוד, אשר באה לידי ביטוי בהאצה בקצב של כ- 5.7% בתוצר ענף המכונות והציוד זאת לאחר נסיגה של כ- 1.5% בשנת 2016; צמיחה של כ- 3.9% בתוצר ענף מוצרי המתכת הבסיסית זאת לאחר ירידה של כ- 1.2% בשנת 2016. במקביל, נרשמה צמיחה של כ- 2.8% בתוצר מוצרי המתכת בהרכבה בהמשך לעלייה של כ- 1.9%.

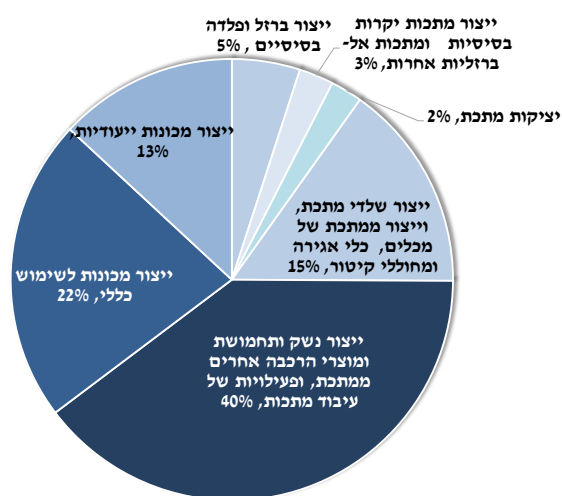
יצור ענפי המתכת והמכונות והציוד

שיעורי שינוי שנתיים, ריאליים

הרכב פעילות הייצור בענפי המתכת והמכונות והציוד

2014

עיקר פעילות הייצור בענפי המתכת והמכונות והציוד בישראל מתמקדת ביצור נשק, תחמושת ומוצרי הרכבה אחרים (כ- 40% מסך הייצור), ייצור מכונות לשימוש כללי (כ- 22% מסך הייצור), ייצור שלדי מתכת וייצור ממתכת של מכלים, כלי אגירה ומחוללי קיטור (כ- 15%) וייצור מכונות ייעודיות (כ- 13%). בנוסף, תעשיית זו כוללת ענפי התמחות ממוקדים כדוגמת ייצור ברזל ופלדה בסיסיים (כ- 5%), ייצור מתכות יקרות בסיסיות ומתכות אל-ברזליות אחרות (כ- 3%) וייצור יציקות מתכת (כ- 2%).

² כולל עצמאיים שאינם מעסיקים שכירים.

³ סקר תעשייה, כרייה וחציבה 2014.

⁴ מתבסס על נתוני התפוקה (במונחי ערך מוסף) מסקר תעשייה 2014, תוך קידום על בסיס מדדי הייצור התעשייתי.

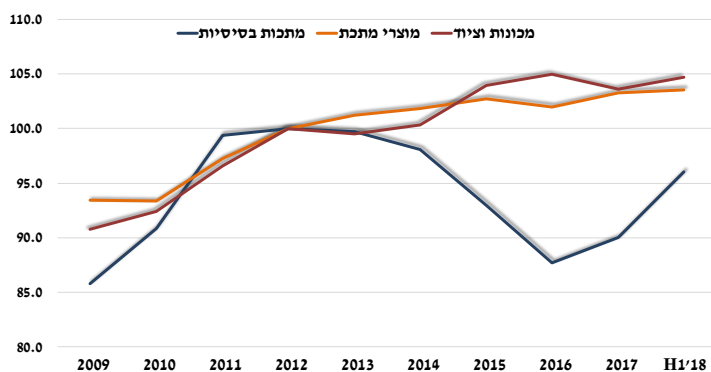
מחירי חומרי הגלם

תוצרי ענפי המתכת משמשים כתשומות עיקריות לענפים מרכזיים במשק כגון בנייה, תשתיות וחקלאות. לאור זאת, קיימת רגישות והשפעה גבוהה למחירי המתכות בעולם על המשק כולו. בשנים 2011-2016 חלה מגמת ירידה במדד מחירי המתכת הבסיסית כחומר גלם, כך נרשמה ירידה בקצב ממוצע חד של כ- 9% בשנה ומדד מחירי המתכות הגיע לשפל של 141 נקודות (לעומת 228 בשנת 2011). ירידה זו, נבעה בעיקרה מצד הביקוש כאשר חלה האטה משמעותית בביקוש מצד סין המהווה מקור ביקוש מרכזי למתכות. כמו כן, נרשמה האטה בביקושי האיחוד האירופאי וארה"ב⁵ זאת בשל האטה בפעילות הכלכלית בשנים אלו.

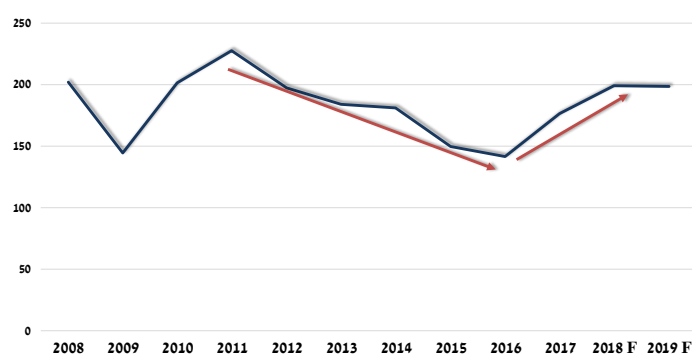
בשנים 2016-2018 מחירי המתכת הבסיסית העולמיים החלו לעלות, ורשמו עלייה שנתית ממוצעת חדה של כ- 19% לרמה של 199 נקודות בשנת 2018. העלייה במחירים נגזרה בחלקה העיקרי הודות לצד הביקושים, על רקע התאוששות כלכלות העולם שתרמו לעליית הביקושים בסיך. מצד ההיצע, ציפיות השוק למחסור במתכות סינורות תורמות ללחצי עליית מחירי המתכת. בסוף שנת 2017 הממשל הסיני החליט לרסן את אספקת המתכות באופן חלקי⁷ כאשר החלטה זו טרם נכנסה לתוקפה, אך הציפיות למחסור משפיעות על עליית מחירי המתכת העולמיים. בנוסף, האטה בפעילות מספר מכרות בעולם תורמת אף היא לעלייה במחירי חומר גלם זה.

הירידה במחירי חומרי הגלם העולמיים משנת 2011 באה לידי ביטוי גם במדד מחירי תפוקת התעשייה לייעדים מקומיים של ענף המתכת הבסיסית, כאשר בשנים 2011-2016 חלדה ירידה שנתית ממוצעת של כ- 2%. בהתאם למחירי המתכות העולמיים, החל משנת 2016 חודשה עלייה המחירים בקצב שנתי ממוצע של כ- 5%. במקביל, מחירי תפוקת התעשייה למוצרי המתכת רשמו האטה שנתית ממוצעת בקצב של כ- 1% בשנים 2011-2018 לעומת קצב שנתי ממוצע של כ- 2% ב- 2009-2011. בדומה גם מדד מחירי תפוקת התעשייה של ענף המכונות והציוד רשם האטה קלה בשנים 2011-2016.

מדד מחירי תפוקת התעשייה לייעדים מקומיים לענפי המתכת
שנת בסיס 2012=100

מדד מחירים עולמי של מתכת בסיסית
שנת בסיס 1990=100

על פי תחזית האקונומיסט, בשנת 2019 המדד המשוקלל למחירי המתכות הבסיסיות צפוי לשמור על יציבות. יחד עם זאת, מחירי האלומיניום צפויים לעלות בכ- 12.5% בשנת 2018 לעומת 2017 כתוצאה מהקטנת ההיצע הסיני ובמקביל בשל הטלת המכסים של הממשל האמריקאי על האלומיניום והפלדה.

⁵ דוח האקונומיסט, 2012.

⁶ אומדן לנתוני המחצית השנייה של 2018 לפי האקונומיסט.

⁷ דוח האקונומיסט, אוגוסט 2018.

מכירות

מכירות קבוצת ענפי המתכת והמכונות והציוד נאמדו בשנת 2017 בכ- 55.6 מיליארד ש"ח⁸, כאשר מכירות ענף מוצרי המתכת בהרכבה עמדו על כ- 26.1 מיליארד ש"ח, מכירות ענף המכונות והציוד עמד על כ- 19 מיליארד ש"ח ומכירות ענף המתכת הבסיסית עמד על כ- 10.4 מיליארד ש"ח. כך, בשנת 2017 מכירות קבוצת ענפים עלו היוו כ- 14% ממכירות סך ענפי התעשייה. התעשייה הביטחונית היא שחקנית מרכזית בענפי המתכת בישראל ומשמשת כמאיץ לצמיחת המשק הן מבחינת יצוא, ייצור והן מבחינת תעסוקה בפריפריה. הודות להזמנות מערכת הביטחון נוצרה לתעשייה הביטחונית הישראלית מסה קריטית המאפשרת לה להתחרות בחו"ל, להקצות משאבים לפיתוח מערכות מהמובילות בעולם ולהוות קטר טכנולוגי. נציין כי כ- 180° מפעלי מתכת (כ- 30% מסך פעילות התעשייה הביטחונית), אשר ברובם קטנים ובינוניים, מייצרים לתעשייה הביטחונית מערכות נשק, שלדי מתכת לטנקים ומטוסים, ורכיבי מתכת נוספים. בסוף שנת 2017 חתם הממשל האמריקני על הסכם מטי"ח סיוע חדש לתעשייה הביטחונית הישראלית שיכנס לתוקפו בשנים 2019-2029. בהסכם זה, הוחלט להסיט כ- 4 מיליארד ש"ח מכספי הסיוע האמריקני שיועד לרכש כחול לבן בתעשייה הביטחונית, לרכש אמריקאי בלבד. הסכם זה צפוי להשפיע בצורה משמעותית על הייצור והמכירות הישראלים, עלול לעודד סגירת קווי ייצור בארץ והעתקתם לחו"ל וצפוי לגרום לפיטורים נרחבים בענפי התעשייה הביטחונית.

יצוא

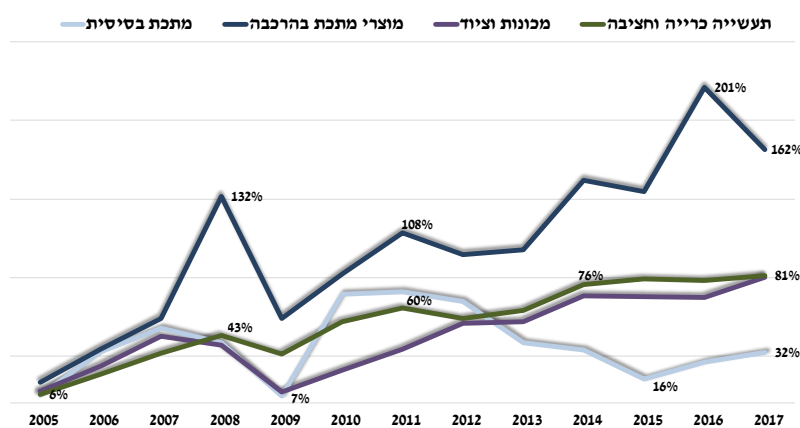
יצוא ענפי המתכת והמכונות והציוד הסתכם בשנת 2017 בכ- 6.4 מיליארד דולר, זאת לאחר יצוא בהיקף דומה בשנת 2016. כך, יצוא ענף המתכת הבסיסית צמח ריאלית בכ- 4.8% בהמשך לעלייה של כ- 9.3% בשנת 2016. במקביל, קצב צמיחת יצוא ענף המכונות והציוד נאמד¹⁰ בשיעור ריאלי של כ- 7.6% לאחר נסיגה של כ- 0.5% בשנה הקודמת. מנגד, ענף מוצרי המתכת בהרכבה רשם בשנת 2017 נסיגה ריאלית חדה¹⁰ של כ- 13.1% זאת לאחר זינוק בקצב של כ- 28.3% בהסתכלות ארוכת טווח¹⁰, בשנים 2005-2017 יצוא ענף מוצרי המתכת בהרכבה הכפיל את אחיזתו בשווקי היצוא, ורשם עלייה ריאלית מצטברת של כ- 160%. במקביל, יצוא ענף המכונות והציוד רשם גידול מצטבר של כ- 80%, זאת בדומה לקצב הממוצע בתעשייה. מנגד, יצוא ענף המתכות הבסיסיות מדשדש מאחור ביחס לממוצע הכללי ועומד על שיעור עלייה מצטבר של כ- 32% בלבד בשנים 2005-2017.

⁸ מתבסס על מדדי ייצור תעשייתי, נתונים במחירים שוטפים.

⁹ השלכות ה-MOU עם ארה"ב על התעשייה הביטחונית בישראל, רותם אסטרטגיה, עבודה פנימית למשהב"ט.

¹⁰ אומדן מחירי יצוא ענפי המכונות והציוד ומוצרי מתכת בהרכבה המתבסס על נתוני למ"ס.

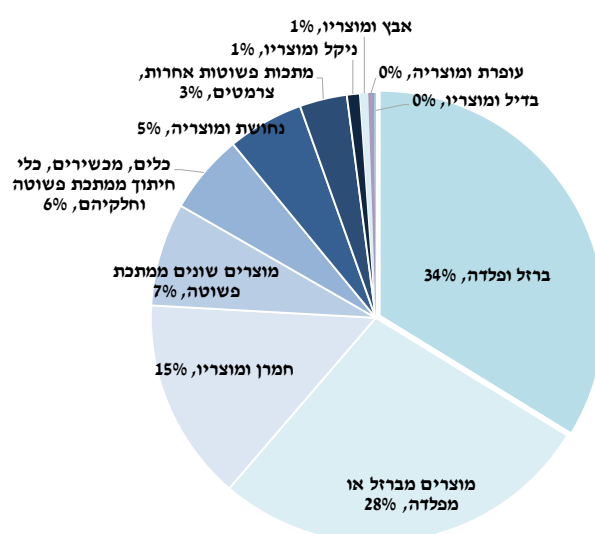
התפתחות היצוא בתעשייה לעומת ענפי המתכת והמכונות והציוד שיעורי שינוי ריאליים מצטברים משנת 2005

יבוא

יבוא המתכות הפשוטות הסתכם בשנת 2017 בכ- 3.9 מיליארד דולר, זאת לאחר יבוא בהיקף של כ- 3.5 מיליארד דולר בשנת 2016. כך, יבוא המתכות הפשוטות צמח נומינלית (דולרית) בכ- 12%. בבחינת הרכב יבוא ענף זה עולה כי יבוא ברזל ופלדה מהווים כ- 34% ומוצרים מברזל ופלדה מהווים כ- 28%. כמו כן, יבוא מוצרי חמרן מהווים כ- 15%, מוצרים שונים ממתכת פשוטה כ- 7%, כלים וכלי חיתוך כ- 6%, נחושת ומוצריה כ- 5% ומתכות פשוטות וצרמטים כ- 3% מסך היקף יבוא המתכות הפשוטות.

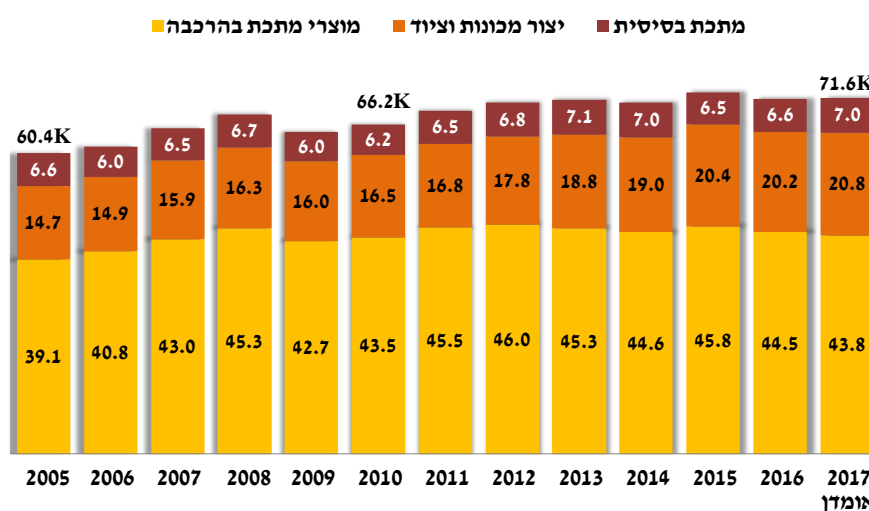
יבוא מתכות פשוטות 2017

מועסקים¹¹

בשנת 2017 הועסקו כ- 71.6 אלף איש בענפי המתכת והמכונות והציוד. נתון זה משקף קליטת עובדים בקצב של כ- 0.3% לעומת שנת 2016. סקטור זה, הינו עתיר כוח אדם, ומהווה כ- 19% מסך מצבת עובדי התעשייה. בראייה על פני זמן, ניתן להבחין בהתרחבות מצבת העובדים בכל אחד מהענפים הנסקרים, כאשר ענפי המכונות והציוד ומוצרי מתכת בהרכבה רשמו עלייה מצטברת של כ- 41.3% ו- 12% בהתאמה. בנוסף, צמיחה מצטברת מתונה יותר בשיעור של כ- 6% חלה בענף המתכת הבסיסית.

מועסקים בענפי המתכת, המכונות והציוד אלפים

יחד עם העלייה בהיקף המועסקים, חלה בשנת 2017 גם עלייה בהיקף שעות העבודה: עלייה חדה של כ- 7% בענף תעשיית המתכת הבסיסית ושל כ- 3% בענף יצור המכונות והציוד לעומת השנה הקודמת. מנגד, נרשמה ירידה של כ- 0.7% בשעות העבודה בענף מוצרי מתכת בהרכבה.

בבחינת פריון ענפים אלו, העלייה החדה בשעות העבודה בענף תעשיית המתכת הבסיסית, הובילה לירידה של כ- 2.9% בפריון העבודה, בהמשך לנסיגה של כ- 2.6% בשנת 2016. פריון ענפי מוצרי המתכת בהרכבה צמח ב- 2017 בכ- 3.6% לצד עלייה של כ- 2.6% בפריון יצור המכונות והציוד. יצוין, כי פריון העבודה מחושב על ידי התוצר לשעת עבודה.

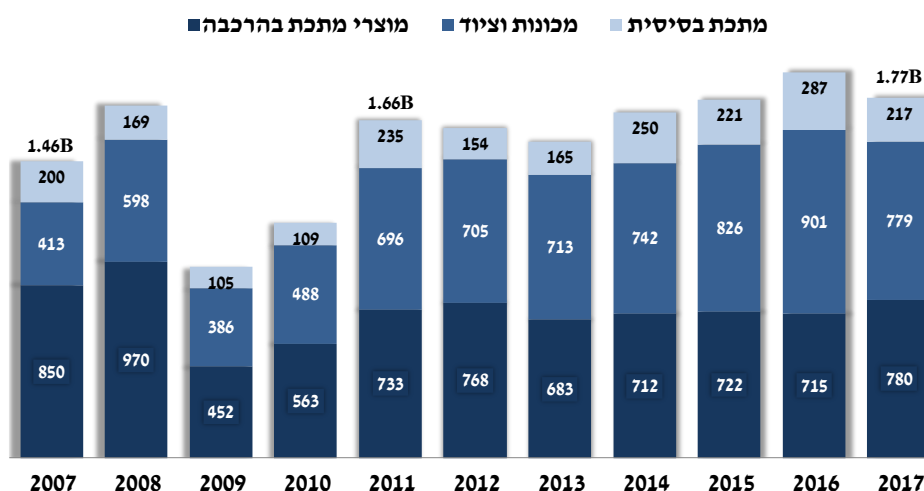
בהסתכלות בינלאומית, ניתן לראות כי פריון ענפים אלו (תוצר לעובד) נמוך מממוצע מדינות ה-OECD: פריון ענף המתכת הבסיסית הישראלי נמוך בכ- 36% ועומד על כ- 63 אלף דולר בממוצע. במקביל פריון ענף מוצרי המתכת בהרכבה נמוך בכ- 14% ועומד על כ- 61 אלף דולר בלבד לעובד ופריון ענף המכונות והציוד נמוך בכ- 9% מממוצע מדינות ה-OECD ועומד על כ- 84 אלף דולר¹².

¹¹ מתבסס על ממוצע שיעורי שינוי חודשיים, למ"ס
¹² נתוני פריון לשנת 2014, מותאם מחירי PPP

השקעות¹³

ההשקעות בענפי המתכת, המכונות והציוד הסתכמו בשנת 2017 בכ- 1.66 מיליארד ש"ח¹⁴ ורשמו נסיגה ריאלי של כ- 7% לעומת 2016. בבחינה על פני זמן, בעשור החולף חלה עלייה מצטברת של כ- 21% בסך השקעות ענפים אלו. את חלקה הניכר של עלייה זו ניתן להסביר על ידי צמיחה מצטברת חדה של כ- 89% בהשקעות ענף המכונות והציוד, לצד עלייה מתונה מצטברת של כ- 8% בהשקעות ענף המתכת הבסיסית. מנגד, חלה התכווצות של כ- 8% בהשקעות ענף מוצרי המתכת בהרכבה בעשור האחרון. יצוין, כי ההשקעות בענפים אלו מהוות כ- 8% מסך ענפי התעשייה במכונות וציוד בשנת 2017.

השקעות בענפי המתכת והמכונות והציוד מיליוני ש"ח, מחירי בסיס, 2010

בדבר הסברים והבהרות ניתן לפנות לצוות המחלקה למחקר כלכלי:

מילה סויפר-פז, מנהלת המחלקה

קלייר סלע, כלכלנית

טלפון: 03-5198807

¹³ השקעות וציוד מיבוא

¹⁴ במחירים שוטפים